

37376 Hier beghint het xiiij. bouc ende
 37377 spreect vander aerden ende haer deelen.
 37378 ende ist eerste capittel
 37379 **I**NA dien mitter hul-
 37380 pen ende graciën
 37381 gods dat vervult
 37382 is die tractaet van-
 37383 den proprietey-
 37384 ten des ouersten
 37385 luchtende lichaems als des hemels
 37386 ende oeck des lichaems datter midzen
 37387 geset is datter claer luchtich ende doer-
 37388 schinich is ende des vierichs ende des
 37389 waterichs So is te lesten te segghen
 37390 vanden proprieteyten des nedersten
 37391 ende des donkeren lichaems. ende dat al-
 37392 so wel int generael dat is int gemeyn
 37393 als int speciael Item dat nederste
 37394 ende dat vterste lichaem is die aerde na-
 37395 den hemel te sien van wes ghemeynen
 37396 proprieteyten men desen wercksken som-
 37397 mighe dingen in sayen sal ende in bren-
 37398 ghen ende dat als na haerre substancien
 37399 ghedaenten ende syerheyt Item die
 37400 aerde houdt in haer binnen voer hair
 37401 syericheit ende schoenheit alle mineren
 37402 ghesteynten metallē menschen beesten
 37403 alle bomen ende cruden bosschen ende
 37404 gheberchten kerken ende clusen steden
 37405 ende sloten | vanden welcken men hier wat
 37406 af segghen sal in desen tractaet na dien
 37407 dat die heyliche scrift daer af schijnt
 37408 gewach te maken Ende wi en willen hier
 37409 vanden onsen niet toe doen. maer slecht
 37410 autente dinghen der heylighen ende
 37411 sommigher philosophen als wi inden
 37412 voerscreuen dinghen ghedaen hebben
 37413 willen wi daer mede in brenghen bi-

37414 der ordinancien ghelijc als men mit een-
 37415 re leder op climt
 37416 Dat ij. capittel vande aerde.
 37417 **T**erra dat is aerde. ende is mid-
 37418 zen vander werelt gescict van
 37419 allen den deelen des hemels ter ma-
 37420 nieren van enen centrum die welc ghe-
 37421 deilt ende af ghesceiden is mit enen ge-
 37422 liken tusschen settinge ende die alle die
 37423 werelt beteikent in singulari numero
 37424 mair in plurali numero alle die delen
 37425 des sins Item terra is gheseit als
 37426 hi dair seit vanden ouersten deel dair
 37427 si getreden ende gewreuen wort ende also
 37428 coemt terra van terere dat is van vriuen
 37429 Ende die aerde heyt oec humus van
 37430 humido mari dat is vander vuchter
 37431 zee dair die aerde mede vergadert wort
 37432 die aerde hyet oec tellus want wi bue-
 37433 ren die vrucht vander aerden. Item
 37434 die aerde heyt oec ops daer om dat si
 37435 den coern hulp geeft Item die aerde
 37436 heyt oec arida want si bequaem is ter
 37437 ploech dat menze eren mach Ende dat
 37438 si vucht is dat wort gheuoelt om dat
 37439 si den water alsoe na is. als ysidorus
 37440 daer seit Item die proprieteyten der
 37441 aerden bescrijft Basilius in exameron al-
 37442 dus. die aerde is dat laechste lichaem
 37443 ende dat middel mit geliken spaciën ver-
 37444 re vanden hemel ende daer om wort die
 37445 aerde center des hemels vanden wij-
 37446 sen gheheyten Ende vanden gemey-
 37447 nen lichamen is die aerde dat grofste
 37448 lichaem. ende heeft dat alre minste van-
 37449 der subtilicheit ende vander simpelheit
 37450 ende is cout ende druge van natueren. ende
 37451 nader groetheit des hemels. te sien
 37452 is si dat alre minste al ist dat si in haer
 37453 seluen alte groot is ende inder ghe-

37454 daenten duuster ende³ doncker ront in-
 37455 der figueren als een spera ende niet dan
 37456 mit eenrehande limicheit der waters
 37457 bliuende te samen ende hangende gelijc
 37458 enen clote ouer al staende ende rustende
 37459 al ist dat si in sommigen delen onderwi-
 37460 len rueren ontfaet ende si is een woeninge
 37461 alre lichamen die leuende sijn ende is oec
 37462 genoemt een banc dair gods voeten op
 37463 rusten want inder eerden openbaert die
 37464 werckinge der godliken machten | ende al
 37465 is dat sake dat si tleechste deel is naden
 37466 hemelschen lichaem te sien nochtans is
 37467 si machtelijc ontfangende die influen-
 37468 cie dat is die invloynghe der hemel-
 37469 scher lichten ende daer om is si vrucht-
 37470 bairste ende als een moeder die alle din-
 37471 gen ende veel contrarier specien ende ghe-
 37472 daenten voert brengende is | ende want
 37473 die aerde aldus center des hemels is
 37474 nochtans ontfaet si vanden hemel in al-
 37475 len siden die influenci ende hair wercken
 37476 want dat si minste schijnt te hebben van
 37477 edelheyden in haerre substancien dat ver-
 37478 haelt si weder inden werck ende in haere
 37479 virtuten | want si brengt edelre specien
 37480 voert nader simpelheit te verstaen dan
 37481 die hemel doet al ist dat hem vanden he-
 37482 mel die macht gecomen is Item die aer-
 37483 de brengt ons voirt voir grote sierheit
 37484 alle groylike ende sinlike dingen ende oec
 37485 redelike creatueren | als basilius sey
 37486 die aerde is mit gheliken gewichten
 37487 aen allen siden geliken zwaer geweghen ende
 37488 wort onberuerlic gehouden | als dair ge-
 37489 screuen is. du die de aerde gefondeert
 37490 hebste op sijn stantafticheit dair om als
 37491 ysidorus seit libro xij. soe heet die aerde
 37492 solum: want die aerde is solidum elimentum⁴
 37493 dat is een dicht ende een vast element dat

37494 alle dinc dragen mach | want alle dinc
 37495 dat inder luchten vliecht of is ende ber-
 37496 uerlic als dat vpter aerden coemt dair
 37497 wordet onthouden ende daer rustet Ende
 37498 alle dinc dat opter aerden ziel heeft
 37499 moet sijn notroft vander aerden nemen
 37500 Item die heiden plagen die aerde te
 37501 heiligen om dat si also edele propriety-
 37502 ten in haer hadde | ende plagense aen te
 37503 beden ende te oeffenen | als ysidorus ruert libro
 viij.
 37504 inden tractaet vanden goden ende vanden
 37505 duuelen des volcs int xij. capittel dair
 37506⁵ hieten die oude de aerde te wesen ce-
 37507 reres moeder der goeden | ende hietense
 37508 daer om alsoe want die aerde ons die
 37509 vruchte sciep | ende om dat si alle dingen
 37510 spijst ende voedt die des voedsels te
 37511 doen hebben | want die aerde is moeder
 37512 der vruchtbaarheid ende gheen groyende
 37513 dinc en mach wassen ten si dattet ghe-
 37514 wortelt werde in eerdiger substancien.
 37515 ende dair om is die aerde oec ops gehe-
 37516 ten | want van haer crijcht elc leuende
 37517 dinc hulp ende voedsel inder aerden Item
 37518 die aerde is oec gecleet mit cruden mit
 37519 bomen ende mit bloemen | als die selue
 37520 seit ende daer om is si dea vesta genoemt
 37521 Item die aerde ontfaet haer verwe in-
 37522 den winter vander luchten als die za-
 37523 de dorren Ende in die leynten ende inden
 37524 somer wort die aerde gecleet ende versiert
 37525 mit cruden ende mit bloemen vanden wel-
 37526 ken si weder beroeft wort inden herft
 37527 ende inden winter Ende in enen teyken der
 37528 groter vruchtbaarheid ende virtuten so
 37529 is si een swart wijflic beelt gemaect ende
 37530 heet die heylige moeder mit eenre lo-
 37531 pender cronen op enen waghen geset
 37532 daer getemde lewen onder geset wa-
 37533 ren | ende droech in die een hant enen slue-

37534 tel ende in die ander hant een tamboer ende
 37535 die wagemans hadden blancke geto-
 37536 gen swaerde inden handen Ende si visier-
 37537 den datter des hanen moeder op die eyer
 37538 sat inden wagen ende volchde na etcetera Ende
 37539 was dair om moeder geheten dair om
 37540 dat si veel dingen baerde ende voert
 37541 bracht ende allen starflichen dingen teten
 37542 wan | of brengen soude Ende wort daer
 37543 om heilige moeder geheten | want si alle
 37544 dieren voedt | ende men seit dat si een lopen-
 37545 de croen opt hoeft heeft want om des
 37546 wil datter alle steden ende sloten op geset
 37547 sijn so wort die eerde geedelt ende versiert
 37548 ende si wort gevuert in enen wagen mit
 37549 raden want si hanct inder luchten diemen
 37550 weynden ende keren mach daer si in ont-
 37551 houden wort ende si sit in enen wagen die
 37552 keerlic is | want als alle dinghen beruert
 37553 werden so en wort die eerde niet beruert
 37554 ende datmen dair die getemde lewen on-
 37555 der schicht dat beteikent datter gheen
 37556 geslecht alsoe wilt of also wreet en is
 37557 ten moet vander eerden verwonnen wer-
 37558 den | ende datmen hair enen sluetel in die
 37559 hant visierde beteikent dat die eerde in-
 37560 den winter gesloten wort | ende in die len-
 37561 ten op geloken wort | ende datmen seit dat
 37562 die hanen der eerden dienen beteykent
 37563 dattet gevoghelt des saets der eerden
 37564 behoeft | ende daer om volgen die voegele
 37565 der eerden ende comen ter eerden om sa-
 37566 deken ende coernken te sueken daer sy
 37567 hair notrooft of nemen Ende tgeluijt van-
 37568 der tamboeren beteykent dat geruft ende
 37569 die clinckinge vander ploech als men
 37570 te eren plach want men plach al mit me-
 37571 talen ploegen te eren eer dat yser ge-
 37572 uonden wert | als ysidorus seit | ende dat die
 37573 wagemans blancke sweerden inde hant

37574 hadden dat beteikent want men dicwijl
 37575 die sweerde wt trecken moet ende vech-
 37576 ten om tlant ende die eerde te bescermen
 37577 In deser manieren ende in menigen an-
 37578 deren werden die proprieteyten vander eer-
 37579 den bescreuen onder decsele der fabulen.
 37580 als dair vertelt wort van ysidorus. ende al is
 37581 dat sake dat si al te sonderlinge vast ende fix
 37582 is nader geleghentheit nochtans is si
 37583 veel lidende onder die elementen naden
 37584 werke Item al is si cout nader substancien
 37585 nochtans houtse in haer sommighe vier-
 37586 ge wazemen die si wt sent. alst openbairt
 37587 in ethna ende vulcano inden tween bergen
 37588 Item al is dat sake dat die eerde bouen
 37589 swart is nochtans heeft si binnen me-
 37590 nich dierbair gesteente ende ander coste-
 37591 like scoen dinghen als gout ende siluer ende
 37592 menige ander dinghen twelc mede toe
 37593 coemt vander hemelscher invloynghe
 37594 waer af dat die duechdelicheit der eer-
 37595 den verborgen wort mit eenre lelicheit van
 37596 buyten Item die eerde wort al om ende om
 37597 gegordt mitter zee ende mitten strancken
 37598 vander zee ende wort oec dair af geslagen
 37599 ende also coemt die vuchticheit inder eer-
 37600 den ouermits heimeliken hollen. daer
 37601 die eerde mede te samen ghehouden
 37602 wert dat si te puluer niet wech en valle
 37603 als beda seit Item al is dat sake dat die
 37604 eerde al te mael dicht ende vast is noch-
 37605 tans is si in sommigen landen open ende ga-
 37606 tich om dat dair tfuer ende de lucht mitter
 37607 eerden wat gemenct sijn ende als die wint
 37608 dan in genen hollen en coemt so suect hy
 37609 vaste voert waer hi yet hoels vint ende
 37610 die lucht coemt hem altoes mede vast
 37611 toe datter een eerdbeuinge of een gro-
 37612 te scoringe comen moet Item aristotules⁶
 37613 seit dat in dien steden inden welken een

37614 grote verraderinge⁷ ende stotinge der zee
 37615 coemt ende daer veel gateren ende holen
 37616 sijn moet een grote eerdbeuinge wer-
 37617 den gelikerwijs alst geuiel bi hercules
 37618 tiden in sommigen eylanden inden wel-
 37619 ken die eerde bestont te heffen oft een
 37620 berch gheweest had | daer na scoerde
 37621 die stat ende daer ghinc een starc wint wt
 37622 ende verderfde die steden ende die castelen
 37623 datmen noch huden sien mach et cetera
 37624 Item die selue seit aldaer dat een donc-
 37625 kerheit die de son deckende is sonder
 37626 wolke volcht die eerdbeuinghe nae
 37627 thent die eerdbeuinge al gedaen is om
 37628 die groue wazen ende daer gaet een tey-
 37629 ken voer die eerdbeuinge dat sijn we-
 37630 sen beteikenende is als datter een lan-
 37631 ge wolke inden hemel gesien wort als
 37632 een rechte lijne voer den onderganc der
 37633 sonnen | Ende daer volcht nae aldus ende
 37634 daer valt onderwilen een eerdbeuinge
 37635 als eclipsis der manen is of daer by
 37636 want dan en coemt die hetten der sonnen
 37637 ter luchte niet dat si dien wasem versub-
 37638 tilen ende verteren mach die welc die sa-
 37639 ke is der eerdbeuinge. Item aristotiles
 37640 seit dat die eerdbeuinge niet en geualt
 37641 in sandigen landen mar in landen dye
 37642 vol holen sijn ende spongioes dats open
 37643 ende die buten hart sijn als die steden der
 37644 geberchten want waert eertrijc bouen
 37645 hol ende open so soude die wint wt wa-
 37646 semen ende die vergaderinge der wasmen⁸
 37647 en mocht so groot niet wesen datter
 37648 een berueringhe der eerden af comen
 37649 mocht mar als die aerde binnen open
 37650 ende holachtich is ende buten hard ende
 37651 dicht so moeder een starcke berueringe
 37652 geuallen dair die bergen af spliten ende
 37653 schoren. Item aristotiles heeft alle dese

37654 voer⁹ screuen dingen geseit | ende voer soe
 37655 scelet dat een eertrijc voer dat ander
 37656 want in sommigen steden ist berch ende dal
 37657 ende in sommighen broekich ende moerich.
 37658 ende in sommigen sandich ende cleijch na dat
 37659 si gelegen is. dat een is vruchtbaer ende
 37660 ander onvruchtbaer Item dat lant daer
 37661 die oesten wint dicwijl doir waeyt die
 37662 getempert is dat is warm ende is mid-
 37663 del tusschen natten ende drogen | als con-
 37664 stantinus seyt ende daer om wassen daer
 37665 bloemen ende vruchten ende daer ist den men-
 37666 schen bequamelic te woenen. Ende die
 37667 westen wint hanct meer aen der cout-
 37668 heit ende ander vuchticheit ende en maec¹⁰
 37669 dat lant niet also getempert | ende daer
 37670 om is dat west lant min vruchtbaer.
 37671 Ende die noerden wint verdroget lant ende
 37672 vercoudet nochtans om dat hi die lucht
 37673 puer maect so subtijlt hi die eerde ende
 37674 maectse suuer ende dair om ist tvolc noert-
 37675 waert vroem van liue ende van scoenre
 37676 vormen want ouermits die coutheit der
 37677 butenster luchten werden die sweet ga-
 37678 ten gesloten ende die natuerlicke hetten
 37679 wort binnen gehouden van wes virtuuat
 37680 ende cracht die figuer des lichaems ge-
 37681 breedt wort ende die sceppenis worter
 37682 af versiert Item die zuden wint want hy
 37683 warm ende vucht is | die eerde die hi al-
 37684 le den dach doirwaeyt bedroeft hi ende
 37685 maketse warm ende vet ende oec grof Ende
 37686 daer om is dat volke dat zuden waert
 37687 woent contrari den volc dat in noerden
 37688 woent. ende daer om en is dat volc oec
 37689 also koen noch also stout niet als dat
 37690 noerden waert woent | als constantinus
 37691 seit Item die proprietieit der eerden wort
 37692 oec verwandelt nae dat si der zuder zee
 37693 na of ver gelegen is | want dat lant dat

37694 bi hair leit is heter ende vochter dan dat-
 37695 ter verre af is als dat int noerden leynt
 37696 want daer is die lucht cout ende droghe
 37697 om die noerden zee Item hoe datmen een
 37698 lant meer bouwēt ende arbeydet ende gra-
 37699 uet hoe dattet vruchtbaerre wort | ende
 37700 hoe dattet min ghebouwēt wort hoe
 37701 dattet min doecht Item een goet lant dat
 37702 mit douwe ouergoten wort ende bere-
 37703 gent inder maten dat wort gemorwet
 37704 ende vette ende seer verbetert mar ist zan-
 37705 dich ende stenich so wordet also veel te
 37706 quader want het wort al so veel meer
 37707 te harder ende te dichter
 37708 Dat iij. capitel vanden berghen
 37709 ¹¹MONs dat is een berch ende is een
 37710 heffinghe der eerden reckende
 37711 hem int hoge rakende die ander eer-
 37712 de alleen mitten voeten | ende heten daer
 37713 om bergen daer om dat si bouen die an-
 37714 der eerde schijnende sijn | als ysidorus seyt
 37715 Item aristotiles seit oec int boeke van-
 37716 den proprieteyten der elementen Sommige
 37717 segghen dat die aerde int beghin haer-
 37718 re makege dat is doe si eerst gescapen
 37719 was ront was ende slecht. in die welke
 37720 geen bergen en waren noch valleyen
 37721 want si was altoes in sulker figueren
 37722 als die ouerste lichamen | waer af dat
 37723 die sake der bergen ende der valleyen niet
 37724 en is dan berueringe der wateren want
 37725 si hebben die open eerde ende morwe en
 37726 wech gehuelt ende die harde hebben si la-
 37727 ten leggen diemen niet huelen en mocht
 37728 Ende die hole steden dat sijn die steden
 37729 der zee ende der ryuieren Item dat selue
 37730 seyt hi in libero metherorum ¹² dat die
 37731 berge werden van groter berueringhe
 37732 der eerden | waer af die eerde op gelicht
 37733 wort ende wert een berch als wt eenre

37734 water leydinge coemt ende geualt een
 37735 diepe holinege ende wort een valleye
 37736 Item men seit daer oec dat van die zee
 37737 op ende neder loept coemt oec een holine-
 37738 ge des zands ende der eerden | ende som-
 37739 mels heft die zee dat sant in hoghen
 37740 houelen oft bergen waren Ende onder wij-
 37741 len loepter die zee mit allen ouer. ende
 37742 dat morwe is dat loept mede en wech
 37743 ende datter hardt is dat blijfter | ende dat
 37744 sijn dvnē. Item die berge sijn hardt
 37745 dicht ende ¹³ wel gepact op gherecht van-
 37746 der eerden ten hemel waert Ende noch-
 37747 tans sijn si mitter eerden ten hemel waert
 37748 op gericht ende van gronde te samen ver-
 37749 gadert | mar onderwilen sijn si binnen
 37750 spongioes dat is gaterich ende bol ende
 37751 hol | ende dair om trecken si dat zee wa-
 37752 ter na hem Ende als si dan also vol ghe-
 37753 soken sijn so seynden sijt weder wt ouer-
 37754 mits eenre fonteyne die si dan wt wer-
 37755 pen aen die een side daert openste is
 37756 Ende si sijn die sake des ewichs lopens
 37757 ende tbeghin der ryuieren. als aristoti-
 37758 les seit Item die berhen ¹⁴ houden in hem
 37759 die metallē | want vanden diepsten der
 37760 bergen werden die edele metallē wt
 37761 getoghen Item bergen doen oec die wel-
 37762 rukende vruchten ende crude voert co-
 37763 men om die puerheit der luchten die
 37764 bouen puerre ende soeter is dan beneden
 37765 Ende die bergen crigen veel eer die ra-
 37766 dien vander sonnen dan die valleyen.
 37767 Item si maken oec wasemen vanden wel-
 37768 ken die wolken comen inder luchten noch-
 37769 tans int alre hoechste vanden berghen
 37770 comen selden reghenen. als aristotiles
 37771 seit Ende dat is anter omder subtijlichkeit
 37772 der luchten ende om die luttelheit der wa-
 37773 zemen. want die wasem wort eerst ont-

37774 bonden ende verteert eer dat si totten ouer-
 37775 sten vanden berge gecomen can Item die
 37776 bergen hebben meer wints ende meer stod-
 37777 dinge dan die valleyen | ende daer om ouer-
 37778 mits der coutheit die bouen inden bergen
 37779 is so is dair meer snees dant anderswairt
 37780 is | want dat snee wort inden bergen be-
 37781 vroeren omder couder winden wil | alst open-
 37782 baert inden goddaert ende inden aernts-
 37783 berch ende tot veel steden ende caucaso ende
 37784 inden berch van libaen die welke altoes
 37785 mit witten snee bedect leggen Item ysidorus
 37786 seit dat die bergen dicwyl meer donres
 37787 ende blixemen liden dan die valleyen Item
 37788 die bergen becomen wel der bescouwingen
 37789 want die mensch mach daer bouen op
 37790 staen ende sien verre al om ende wairnen ende
 37791 bescermen hem seluen voir die viande Item
 37792 die bergen sijn gemeynlic van natueren
 37793 starc ende vast ende daer om isser goet cas-
 37794 telen op te tymmeren want wat woningen
 37795 men daer maect die sijn starc ende si sijn
 37796 oec veel sekere ende sonderlinge alsmense
 37797 van binnen niet ondergrauen en mach ende
 37798 om hore hoecheit wil niet an comen en
 37799 mach Item want die bergen veel goeder
 37800 cruden grasen ende ander weijnge hebben
 37801 daer om sijn si den scapen ende den geyten
 37802 seer oerbaerlic haer nootorft af te ne-
 37803 men want die crude die daer inden ber-
 37804 gen wassen sijn veel gesonder dan die int
 37805 lage wassen | al ist dat si beneden vetter
 37806 sijn want die voedelike vuchticheit die
 37807 inden bergen wast is veel subtijlre ende
 37808 puere dan die inden valleyen wasset | ende
 37809 dair om sijn die wilde beesten ende die vo-
 37810 gelen liefste inden geberchten Ende als
 37811 die wilde beesten inden valleyen geia-
 37812 get werden vanden iaghers soe pinen
 37813 si hem al bouen opten bergen te comen
 37814 want daer sijn si seker ende vry

37815 Dat iiij. capitel vanden berch van armenyen
 37816 **15** ARatat is een ongeoirloeft berch
 37817 van armenyen dair die arke ruste-
 37818 de na den diluuie daer noe in was | als
 37819 ysidorus seit ende noch huden daechs mach-
 37820 men die voetstappen of tlicteiken sien int
 37821 ouerste vanden berge daert hout ge-
 37822 gen heeft vander arken. Dese berch wort
 37823 mit menigerhande namen genoemt iose-
 37824 phus heytem egressorium. ende dair plecht-
 37825 men noch die reliquien te tonen | die selue
 37826 seit aldus dat dat scip daer noe mede in
 37827 armenien quam biden berch noch een deel
 37828 vanden scepe wesen soude ende dat dair af
 37829 eenrehande lijn valt dat die lude oirba-
 37830 ren hem mede te reynigen. van dien scriuen
 37831 ioronimus **16** egipcius ende manasses dama-
 37832 scenus in ecclesiasticis int vi. bouc vander
 37833 hystorien aldus Het is een hoech berch in
 37834 armenyen die baris hiet daer veel vo-
 37835 lcs in liep doe die diluuie quam ende wor-
 37836 den daer in verlost ende dair wert een op ge-
 37837 uoert int ouerste vanden berge. ende hilt
 37838 dair menich tijt die reliquen vanden hou-
 37839 te Item die bergen van armenien wer-
 37840 den oec geheten cerannei om der hoech-
 37841 eit wil des berchs om des wil dattet
 37842 daer altoes also seer wederlicht want ce-
 37843 rannos in griex is blixem in duutsch. als
 37844 ysidorus seit Dese bergen beghinnen tus-
 37845 schen armenien ende hyberiam vanden poerten
 37846 caspijs totter fonteynen toe dair die ryu-
 37847 ier tigris sinen opganc heeft | als ysidorus seit
 37848 Dat v. capitel vanden bergen van bethel
 37849 **17** MOntes bethel dat sijn bergen in
 37850 iudeen bi iherusalem daer thuus
 37851 ons heren getymmert was onder salo-
 37852 mon Item die bergen van bethel die sijn
 37853 vol bosschen ende mit bomen beset drach-
 37854 tich ende vruchbaer mit grasen ende mit
 37855 wel rukende cruden al vol ende daer om

37856 plegen daer herten hinden gheiten ende
 37857 deser gelijc bouen opten bergen daer
 37858 te lopen ende nemen haer vuedsel Cau-
 37859 casus is een berch int oesten streckende
 37860 van indien tot taurus toe | ende tvolc dat
 37861 daer wandert ende woent geuen desen
 37862 berch menigen naem | als ysidorus seit ende
 37863 dese heet caucasus om sijn grote wit-
 37864 ticheit | want caucasus in hoerre talen is
 37865 witticheit | ende die scite heten desen berch
 37866 croachasim acasim heten si snee of wit-
 37867 ticheit
 37868 Dat vi. capitel vanden berch ebal
 37869 **18**Mons ebal is een berch ouer die ior-
 37870 daen daer die vi. geslachten in ston-
 37871 den na den ouerganc der iordanen om die
 37872 te vermaledien die de x. geboden niet en
 37873 hilden | alst openbaert deutronomij xxvi.
 37874 ende is een hollechtich berch binnen. ende
 37875 daer om isser dicwil eertbeuinge. Item
 37876 hi was die berch der maledictien | want
 37877 dair plachmen die ouer traden inden ge-
 37878 boden te vermaledien ende men hieten die
 37879 berch der vuylheit ende der versmaetheyt.
 37880 want die ses onedestle **19** geslachten die
 37881 welke der deernen zonen waren die wa-
 37882 ren op desen berch gheset om dat volc
 37883 te vermaledien die daer misdaen hadden.
 37884 Dat vij. capitel vanden berch hermon
 37885 **20**HERmon is een cleyn berch gele-
 37886 ghen opter iordanen die welc cru-
 37887 den ende scoen weyden in heeft ende is van
 37888 al sulcken dingen seer vruchtbaar | want
 37889 hi wort biden voete der iordanen begon-
 37890 nen. ende bouen wort hy mit douwe al
 37891 ouer goten ende daer om moet hi vrucht-
 37892 bair sijn ende groen ende dair om plachmen
 37893 daer beesten te weyden die men den here
 37894 offeren soude inden tempel Ende daer
 37895 om seitmen naden hebreuschen dat dye
 37896 douwe van hermon ghinc neder inden

37897 berch van syon. want die vetticheit der die-
 37898 ren ende der beesten die daer gheweydt
 37899 worden die worden te iherusalem inden
 37900 outaer gheoffert totten vuedsel des
 37901 viers wair om dat hermon een verheuen
 37902 licht geheten wert | als die glose seyt
 37903 ouer den salm doet tlicht inden outaer
 37904 gemeeret wert ende doe tfuer der offer-
 37905 hande gevunct wert mit alsulken voetsel
 37906 Dat viij. capitel vanden berch ebron
 37907 **21**MOns ebron is een berch in iudeen
 37908 alsmen seit in iosue. dair een beken-
 37909 de stat leit genoemt mitten naem des sel-
 37910 uen berchs ebron | als beda seit wes val-
 37911 leye heet die valleye van mambra die van
 37912 ouden tiden beseten is van abnerum ende van
 37913 escols vrienden. als staet in genisi. dese
 37914 berch is altemael hoechlic ende eersam
 37915 omder heiliger patriarchen wil der welker
 37916 lichamen aldaer also meer van beghin der
 37917 werelt rusten alsmen seit genesi i. die mee-
 37918 ste adam. die alre machtichste mannen be-
 37919 saten desen berch van rechter ernissen
 37920 wegen alst schijnt in iosue xvi. daermen
 37921 seyt Calef heeft af gewischt daer wt
 37922 die sonen van enach. sysar. achnon ende to-
 37923 lomai. Item in desen berch als in die se-
 37924 kerste stede heuet die here tbeghin van
 37925 dauids rijk geset ende op dat hi darwairt
 37926 op clymmen soude na sauls doot. ende hem
 37927 dan godlic gebieden soude daer hi vij.
 37928 iaer regneerde Ende te lesten was hi an-
 37929 genomen een tijt tot alle den rijcke van
 37930 ysrahel te regeren. desen berch was van-
 37931 den ouden eerst genoemt callatabe dat is
 37932 te seggen stat van haerre vier. want die
 37933 lichamen der vier genoemster namen rus-
 37934 ten daer. als ieronimus seyt als adam
 37935 abraham ysac ende iacop.
 37936 Dat ix. capitel vanden bergen geleghen
 37937 in ethiopien

37938 ²²Montes ethiopia dat sijn bergen in
 37939 moerlant dair die moren wonen ende
 37940 dair isser vij. onder den welken te voersten
 37941 adlas is. Ethiopia als ysidorus seit libro xiiij.
 37942 capitulo iij. bi westen ist berchachtich ende zan-
 37943 dich ende int middel ten oesten waert ist
 37944 woest | wes geleghentheit strect van wes-
 37945 ten des berchs van adlas totten eynde
 37946 van egipten toe ende vander zuder zee ende
 37947 vanden riuier nylus noerdelic wort e-
 37948 thyopia gesloten Item die geberchten
 37949 ende die pleyen van desen lande hebben
 37950 veel volcs mit wonderlike aensichten
 37951 ende leliken Ende daer siju ²³ veel wilder bees-
 37952 ten ende quader serpentes inden lande.
 37953 ende daer is dese eenhoorn camelen lu-
 37954 paerden baseliken ende grote draken wt
 37955 welker herssen costelike gemmen geto-
 37956 gen werden | als iacincten ende crisopas-
 37957 tus ende daer wort caneel gewonnen | ende
 37958 daer sijn die strusen apen ende elephanten
 37959 ende deser gelijc Hier toe heuet ysidorus
 37960 geseit | men seit dair oec dat tusschen cy-
 37961 renen ende ethiopia een fonteyn is die
 37962 cout wort vander hetten des daechs
 37963 ende des nachts warm werdt vander cou-
 37964 den des nachts tegen die natuer der
 37965 wateren ende der ander fonteynen
 37966 Dat x. capitel vande sulpher berch in cicilien
 37967 ²⁴ETHna is een berch int eylant van
 37968 cycilien daer viere mit sulfer wt
 37969 breect alst in die helle doet. als ysidorus
 37970 seit libro xiiij. capitulo vij. Dese berch van die side
 37971 dat die oestten wint inden berch waeyt
 37972 heeft hi hollen die vol sulfurs sijn | ende
 37973 sijn geleyt totter zee toe | welke hollen
 37974 als si in hem die vloede ontfangen. soe
 37975 barnen si den wint | welc wint als hy ge-
 37976 ruert wort vanden sulfer maect dan vie-
 37977 re | wair af dat een grote roke plecht tot-
 37978 ter eerden te comen ende wt te breken. als

37979 ysidorus seit Ende oec seitmen dat in desen
 37980 berge figuren openbaren ende daer
 37981 werden dicwil vanden lantluden die daer
 37982 bi wonen ende wanderen iammerlike stem-
 37983 men gehoort die carmen ende criemen el-
 37984 lendelic | waer af dat veel lude wanen
 37985 ende oec voirwair meynen dat die berch
 37986 een stede is daer die sielen gepijnt wer-
 37987 den twelc ic nochtans niet en volghe
 37988 noch en geloue | mar sinte gregorius maec-
 37989 ter een gewach af van desen in dialogo.
 37990 Dat xi. capitel vanden berch esau
 37991 ²⁵MONs esau ende mons seyr is een dinc
 37992 in desen berch is die berch ydu-
 37993 mea van edom genoemt dat is van esau
 37994 ysacs soen | die de stat eerste maecte als
 37995 ieronimus seit ouer abdyam | want esau is se-
 37996 yr ende edom genoemt. dair af seit die glo-
 37997 ²⁶se ouer deutronomij ij. seyr is een berch
 37998 int lant van edom dair esau in woende
 37999 int lant van gebalonna daer torrens
 38000 eerst woende | den welken codorla ho-
 38001 mor doot sloech genesi xiiij. Ende dese
 38002 berch nam den naem vanden harigen ende
 38003 den rugen esau In desen berch plagen
 38004 vreselike ende lelike lude te wonen oft gi-
 38005 ganten geweest hadden | als die glose
 38006 seyt ouer deutronomij ij. Ende doe die
 38007 verdreuen waren doe woenden daer
 38008 esaus kinder alsme ²⁷ seit deutronomij
 38009 ij. Item die geberchten van edom sijn al-
 38010 te sonderlinge hoech dat si schinen die
 38011 wolken te raken in sommighen steden.
 38012 Het sijn gegroefde ende holle berghen
 38013 die volle heymeliker hollen sijn | als de
 38014 glose seyt ouer abdyam daer die lude
 38015 des somers in wonen omder hetten wil.
 38016 Dat xij. capitel vanden berch effraym.
 38017 ²⁸MONs effraym wert specialic
 38018 gheheyten die berch int ghe-
 38019 slacht van effraym | inden welken iosue

38020 nums soen die possessi dat is die besit-
 38021 tinge nam. alst openbaert iosue xix. in
 38022 welker possessien hi een stat tymmerde
 38023 ende woende daer in | dese berch was die
 38024 vruchtbaerste ende die edelste van cruden
 38025 ende van allen dingen in alle dat lant ende
 38026 was die hoechste ende die gezondste van
 38027 puurre luchten | ende daer om wast een
 38028 bequaem stede om datter ihesus die iosue
 38029 genoemt was in woenen woude Item
 38030 inden seluen berge aen die noert zijde
 38031 des berchs leit iosue begrauen | als ge-
 38032 seit wort iosue xxiiij. Het was oec een
 38033 berch die na bi lach sichem twelc een stat
 38034 des toeverlaets was mit sinen ondersa-
 38035 ten inden berch van | efraym alst open-
 38036 baert iosue xx. daer ioseps benen ge-
 38037 grauen sijn als men seit iosue vltimo Item
 38038 inden seluen berch leyde iosue die cul-
 38039 tren ende die materasthen van steen of van
 38040 leyen daer hi die kinder van ysrahel in-
 38041 der woestinen mede besneet. als Adamancius
 38042 seit ouer iosue capitulo xx. Item inden berch
 38043 van efraym woende delbora die pro-
 38044 phetisse ende sat onder een palme die welc
 38045 was tusschen bethel ende cama | alst open-
 38046 baert iudicum iiij. capitulo Dese berch efraym.
 38047 had veel zijdel bergen ende dallen: want
 38048 alle sijn geselschap was seer berchatic²⁹
 38049 ende in veel steden boschich | alst openbairt
 38050 iosue xvij. capitulo Item inden seluen berch
 38051 sijn doot geslagen die princen madyan.
 38052 oreb ende zeb. Der welker hoefden tot
 38053 gedeon ouer die iordanen die vloet ge-
 38054 haelt sijn. alst openbaert iudicum vij. capitulo
 38055 Item in ramatha des berchs van ef-
 38056 fraim was samuel die propheet ghebo-
 38057 ren. i. regum i. ende aldaer bekeert | want van
 38058 hem inden seluen berch was saul eerst in
 38059 enen coninc in vngeert of gewiet | alst
 38060 scijnt in ix. et x. capitulo i. inden seluen berge was

38061 samuel doot ende begrauen. i. regum xxv. regum³⁰
 38062 Dat xiiij. capitel vanden berch phasga.
 38063 ³¹Phasga is alte groten berch ende
 38064 heeft veel zijdel bergen als su-
 38065 balimem ende velu die welc cleyn berghe
 38066 sijn daer moyses op clam op dat hi die
 38067 eynden des lants van beloften sien soude
 38068 eer dat hi storue ende op dat hi in die val-
 38069 leye des seluen berchs inder wildernissen
 38070 gegheuen mocht werden den graue mo-
 38071 abs. alst openbaert numeri xxvij. ende deu-
 38072 trononij ultimo. Item dese berch was in-
 38073 den eynden vanden moabiten ende vanden
 38074 amoniten ende sceyt hair lant vanden lan-
 38075 de amorreorum twelc na bezaten ruben
 38076 ende gad ende half tgeslacht van manasse
 38077 alst openbaert deutrononij iij. Item
 38078 die wortelen van desen berge raken die
 38079 rode zee dat die soutste zee is. alst ge-
 38080 seit wort deutrononij xiiij. alsoe wel in-
 38081 den texte als inder glozen. want dese
 38082 bergen deylen flant daer die moabiten
 38083 in woenden ende die amoniten vanden lan-
 38084 de twelc die ysraheliten namen inder be-
 38085 sittinge want al totten hoefde des berchs
 38086 was moyses gecomen. ende also wt dien
 38087 besouwede hi al flant van beloften ende
 38088 aldair is hi doot ende indie valleye des
 38089 seluen berchs daer die campen ende wil-
 38090 dernisse van moab waren daer is hi be-
 38091 grauen. ende noch huden verborgen. Item
 38092 op desen berge phasga clam balaam
 38093 ariolus op mit balaac den coninc der
 38094 moabiten om dat hi tvolc van ysrahel sou-
 38095 de vermaledien. wes maledicti die here
 38096 verkeerde in eenre benedictien. alst ghe-
 38097 seit wort numeri xxij. vten welken open-
 38098 bairt dat. dat die berch der sceydinge
 38099 was: want hi sceyt die eynden der goe-
 38100 der vanden eynden ende vanden palen
 38101 der quader Item het is die berch der be-

38102 nedictien | want daer af gaf die here den
 38103 volc van israhel die benedixi ouermits
 38104 balaam den propheet. Item het is die
 38105 berch der bescouwinge | want moyses
 38106 daer af sach die eynden des lants der be-
 38107 loften van desen berge seit ieronius³² int
 38108 bouc vanden namen der steden | Abyrim
 38109 is een berch inden welken moyses doot
 38110 is int lant van moab tegen ihericho int
 38111 ouerste van phasga | vanden welken alle
 38112 tlant al om phasga genoemt wort ende
 38113 wort getoent den toenres van libidia.
 38114 van mesebon dat also veel is als nebo
 38115 Dat xiiij. capitel vanden berch segor
 38116 ³³SEgor is een berch van moabiten ende
 38117 is een deel des berchs phasga.
 38118 opten welken balaac nam balaam dat hi
 38119 ysrahel vermaledien soude numeri xxij.
 38120 also seit ieronimus int voirscreuen boec.
 38121 Dat xv. capitel vanden berch galaad.
 38122 ³⁴GAlaad is een berch dair iacop toe
 38123 quam des seuenden dachs van cha-
 38124 naam doe laban vloe Item die selue seit
 38125 dat hi gecoppelt is after anden rugge
 38126 phenicis ende van arabyen mitten bergen
 38127 van lybaen ende strect ouer die iordae
 38128 int lant dat wilneer was seon des conincs
 38129 amorreorum. Ende daer na vielt int lot van
 38130 ruben ende van gad ende vanden haluen ge-
 38131 slachte van manasse in welken berge is
 38132 een stat getymmert die oec also hiet van
 38133 galaad machius soen filio manasse Item
 38134 dese berch is die edelste van hem allen
 38135 want het is een berch dairmen beesten op
 38136 weyden mach ende vet te maken | ende
 38137 draecht veel coerns ende heeft goede
 38138 fonteynen | het is een berch der medici-
 38139 nen want daer wassen veel goeder cru-
 38140 de alrehande zeren ende siecten mede te
 38141 genesen | als gheseit wort ieremie ix.
 38142 wat wonders en is in galaad niet | Het

38143 is een berch der sekerheit ende der soenin-
 38144 ge | want iacop is daer versekert ende ver-
 38145 soent mit laban. alst openbaert genesis
 38146 xxxi. het is een berch der tuychenis alst
 38147 daer openbaert | het is een berch des ge-
 38148 wins ende der comenscap | want die coep-
 38149 lude plagen dair haer comanscappen te
 38150 soeken om alrehande goede specien | alst
 38151 openbaert genisi xxxvij. si saghen die
 38152 coeplude comen van galaad draghende
 38153 welrukende specien tot op egipten waert
 38154 Dat xvi. capitel vanden berch garizim
 38155 ³⁵GArizim als ieronimus seyt is een
 38156 berch bi iherecho daer die ber-
 38157 ch ebal bi leyt | ende siet garisim ouer-
 38158 dwers an In desen twee bergen plach-
 38159 men die benedixien ende die maledixien
 38160 den volc te geuen dat int lant van belof-
 38161 ten ghinc op dat die minres der ewen
 38162 gebrocht mochten werden totten goden
 38163 ouermits der benedixen³⁶ | ende dat die ghe-
 38164 ne die de x. gebode niet en hilden ver-
 38165 uert souden werden ouermits die male-
 38166 dixie Item in garisim vi. die edelste ghe-
 38167 slachten mitten priesters plagen die be-
 38168 nedixien te beroepen | ende dair om en doet-
 38169 mens nv niet om dat die berch in wer-
 38170 dicheiden gehouden soude werden van-
 38171 den nacomelingen ende dat hi geoeffent
 38172 soude werden om offerhande dair te
 38173 doen ende dat wair ongeloue wair af dat
 38174 tusschen den ioden ende den samaritanen was
 38175 een sceldinge vander stede der aenbe-
 38176 dinghe want die samaritanen meynden dat
 38177 galaad die bequaemste stat was om an te
 38178 beden ende bequammer dan iherusalem die io-
 38179 den meynden contrari alst openbaert in iohannis
 38180 iiij. also wel inden text als inder glosen
 38181 Dat xvij. capitel vanden berch gelboe
 38182 ³⁷GELboe sijn geberchten als ieroni-
 38183 mus seit der vremder lude vij. milen

38184 inden welken een grote stege leit diemen
 38185 gelbotes noemt In desen berge vervoer
 38186 saul mit ionathas sinen soen ende viel voir
 38187 den philistien van ysrahel alst openbairt
 38188 i. regum vltimo Tegen die welke dauid gram
 38189 was ende vermaleditse omden val sijns
 38190 volcs ende also hise vermaledide verkeerde
 38191 hise in droecheyden ende in onvruchtbaar-
 38192 heiden | als die glose seit opt eerst bouc
 38193 ij. regum capitulo i. Item die bergen van gelboe
 waren

38194 erst vruchtbaar voir die malediccie³⁸ die
 38195 welc na mit allen verderft sijn want het
 38196 en reghent daer nimmermeer.

38197 Dat xvij. capitel vanden berch golgata.

38198 ³⁹Golgata als ieronimus seit is een
 38199 berch van caluarian inden welken on-
 38200 se behouder gecruust was om die salich-
 38201 heit der menschen ende tot huden toe wor-
 38202 det getoent in helyas ten noerden lande
 38203 des berchs van syon | ende hi wort geheiten
 38204 die stede van caluarian | als ysidorus seit
 38205 want daer plachmen die hoofde der ver-
 38206 doemder lude te setten ende te brengen.

38207 Dat xix. capitel vanden berch gaas.

38208 ⁴⁰GAas is een berch inden berch van
 38209 effraym inder possessien van iosue
 38210 nums soen daer hi doot was iosue ende⁴¹

38211 begrauen an die noert side des seluen
 38212 berchs alst openbaert int boeke van io-
 38213 sue int leste capittel wes graft geopen-
 38214 baert wort in die voirscreuen stede tot
 38215 desen daghe toe. als ieronimus seit int
 38216 voerscreuen boeke vanden namen

38217 Dat xx. capitel vanden berch elpheton

38218 ⁴²MOs elpheton is een cleyn berch-
 38219 ken int geslacht van iuda teghen
 38220 tnoerden in xx. milen van helyas dair een
 38221 groot dorp is datmen effrata heet als
 38222 ieronimns⁴³ seit

38223 Dat xxi. capitel vanden berch van ysrahel

38224 ⁴⁴Montes ysrahel dat heeten gemeyn-
 38225 liken berge van alle den lande der
 38226 beloften sijn si ouer der iordanen of dair
 38227 binnen ende dicwil werden si ghenomen
 38228 voer tlant der x. geslachten dat berch-
 38229 achtich was sonderlinge int lant van dan
 38230 ende van effraym ende regneerde eerst in
 38231 samarien ouer x. geslachten als die sel-
 38232 ue ieronimus seit libro iij. regum xij. Dese ghe-
 38233 berchten waren seer weydelic vrucht-
 38234 baer ende vol vruchten als van oliuen van
 38235 amandelen ende van goeden cruden die ter
 38236 medecinen nut sijn ende vol van specien ende
 38237 van wel rukende cruden als ysidorus seit
 38238 libro xiiij. capitulo iij. Samaria is een lant van pa-
 38239 lestinen ende heeft sinen naem genomen
 38240 van eenrehande poerten of stedeken twelc
 38241 wilneer een conincklike stat was in ysrahel
 38242 die nv van augusto sebastia gehieten
 38243 wort dit lant is vast by iudeen ende is hem
 38244 ghelijc inder natueren want het is rijc
 38245 van minigerhande rijcheyden si heb-
 38246 ben goet coerenlant goede fonteynen
 38247 ende ander wateren ende veel balsams
 38248 wair af dat die ioden nader gracen der ele-
 38249 menten dit lant ordelde dattet vloyede
 38250 van honich ende van melke om des wil dat
 38251 in dien geberchten scapen beesten ende an-
 38252 der quicke sonder getal waren ende wor-
 38253 den daer geweydt ende daer waren oec
 38254 byen die honich maecten sonder getal
 38255 want si worden daer ghevuedt vander
 38256 groter sueticheit der goeder cruden ende
 38257 der bloemen ende alle coerne ende alle vruch-
 38258 ten om die grote getemperheit der luchten
 38259 worden haesteliken ripe in dien geberch-
 38260 ten Item men groef dair oec gout ende sul-
 38261 uer ende alle ander geslechten van metallē
 38262 deutromij⁴⁵ viij. Item daer quamen fonteyn-
 38263 nen ende riuieren van bouen vten aderen der

38264 berghen Ende men maecte inden geber-
 38265 chten die vaste slote diemen visieren
 38266 mocht om tlant mede te bescudden | ende
 38267 dair waren wilde beesten als tygris | le-
 38268 wen beren van alre manieren in dien bosschen
 38269 Dat xxij. capitel vanden bergen yperborey
 38270 **46**Yperborey montes dat sijn ber-
 38271 gen van sychya dair om datter
 38272 die noerden wint ouer blaest ende waeyt
 38273 als ysidorus seit | die landen van sychien
 38274 sijn veel rijc | ende nochtans so sijn dair meer
 38275 diemen niet en bewoent Item die geberch-
 38276 ten hebben veel gesteints ende gouds in
 38277 hem | ende daer in dien geberchten sijn veel
 38278 griffoens ende selden comen die menschen
 38279 daer onder griffoenen wil daer vint-
 38280 men marauden die best diemen vint ende
 38281 cristal dat puerste datmen weet | ende die
 38282 bosschen sijn daer zeer zerp ende scerp
 38283 doer te comen vanden quaden wilden bees-
 38284 ten | als vanden pantheren | lupaerden ende
 38285 vanden dieren diemen tygris noemt | ende
 38286 men vinter honde die also groot ende al-
 38287 so starc sijn dat si stieren ende lewen verwin-
 38288 nen ende sonderlinghen in albania ende in
 38289 hircania die alle onder sychyen horen.
 38290 die welke berchachtich sijn ende venijn
 38291 Dat xxij. capitel vanden berch van carmelen
 38292 **47**Carmelus is een berch in iudeen
 38293 lant in die welc is een stat diemen
 38294 carmela noemt | ende dair is tweerhande
 38295 carmelus die een is int ouerste deel te-
 38296 gen tsuden inden welken dat nabal die
 38297 cudden gevreest soude hebben. i. Regum xxi.
 38298 die ander carmelus is int laechste deel
 38299 der aerden ende siet die zee aen | ende beyde
 38300 sijn si vruchtbaer ende drachtich van coer-
 38301 ne ende van anderen vruchten
 38302 Dat xxiiij. capitel vanden berch van libani.
 38303 **48**MONs libani is die berch phe-

38304 nicis ende is alte sonderlingen hoech wes
 38305 berchs die propheten gedacht hebben.
 38306 hi is libanus gheheten vanden wieroec
 38307 als ysidorus seyt. die welc daer vergadert
 38308 wordt | wes vorste deel dat ten oesten
 38309 waert siet | libanus heyt als ysidorus seit liba-
 38310 nus dat is also veel te seggen als wit-
 38311 ticheit want altoes is die berch dair wit
 38312 want hi is winters ende des somers vol
 38313 snees ende het en sal nimmermeer so seer
 38314 smelten men sal ymmer altoes wat vinden
 38315 Item libanus is tbegin ende opganc der
 38316 fonteynen ende der riuieren van sijnre wor-
 38317 tel. als ieronimus seit | daer gaen op twe
 38318 fonteynen. als ior. ende dan | ende als die
 38319 twe te samen vergadert sijn maken iordan
 38320 libanus is een berch van alte goeden rue-
 38321 ke want daer wassen crude op van goeden
 38322 roeke | ende daer wassen bomen dair die
 38323 wieroec wt loept ende die medici noe-
 38324 ment olibanum | als ieronimus seit Item
 38325 in desen berghe sijn veel goeder wey-
 38326 den van graze ende van cruden daermen die
 38327 beesten vet in maect ende diemen inden tem-
 38328 pel te offeren plach Item rabanus sey-
 38329 de dat dese berch ghinc bouen allen ande-
 38330 ren berghen | ende plach den scipluden een tei-
 38331 ken te wesen dat si wisten in wat hauen
 38332 dat si royen souden Item het is een berch
 38333 dair gheen ghebrec van water wesen
 38334 en mach om dat hi also veel aderen heeft
 38335 daer die fonteynen wt comen Item het
 38336 is een berch der sekerheit | want wat daer
 38337 op rust daer en mach gheen venijn op
 38338 comen om sijnre goeder cruden wil. want
 38339 die ceder bomen die dair wassen veriagen
 38340 alle venijn mit horen roke. als ieronimus
 38341 seit Item het is een berch der scoenheit
 38342 ende der sueticheit. want die suete lucht
 38343 der bomen ende der cruden ende oec de

38344 fonteynen ende der vogelen Item het is
 38345 een berch der gesontheit want daer was-
 38346 sen alrehande crude van medicinen op
 38347 tegen alle siechten Item het is een berch
 38348 der bliscappen ende der vrolicheit. want
 38349 dair wassen die beste wijn diemen drinc-
 38350 ken mach ende sonderlinghe wijne die den
 38351 mensch blide maken Item hy is een
 38352 berch der eren ende der waerdicheden.
 38353 want onder alle die ander berghen van
 38354 arabien. phenicis ende van siryen hout.
 38355 libanus die principaetscap. als inder
 38356 hoecheit inder vruchtbaerheit. inder
 38357 sueticheit inder lusticheit ende oec inder
 38358 ghesontheit der luchten. dit seit iero-
 38359 nimus iosephus ende oec iohannicius
 38360 Dat xxv. capitel vanden berch moria.
 38361 ⁴⁹MORia is een berch in iherusalem
 38362 daer salomons tempel getymmert
 38363 is als gheseit wordt. n. paralipomenon m. ⁵⁰ desen
 38364 berch coft dauid oec van ortina iebuseo
 38365 om ses hondert syclen van finen goude. op
 38366 dat hi dair in den here een outaer tymme-
 38367 ren soude In desen berch offerde da-
 38368 uid den here ende hi bat ende die here hoor-
 38369 de hem vanden hemel int viere opten ou-
 38370 taer der offerhande Item in desen berch
 38371 offerde abraham een offerhande voir
 38372 ysaac den welken die here geboet al-
 38373 daer geoffert te werden. genesy xxij.
 38374 dair die glose seit op dat woert ganc int
 38375 lant des visioens ende offer dinen soen op
 38376 een vanden bergen. die hebreusche seg-
 38377 ghen desen berch die berch te wesen in-
 38378 den welken na die tempel gemaect is in
 38379 iebuseus hofstat inden berch van muria
 38380 die welc daer om verlichten die ⁵¹geheiten
 38381 wort | want dair in is tbedehuus gods
 38382 ende die ewe ende die gheest die den prophe-
 38383 ten in blaest ende leert die lude de waer-

38384 heit | hier toe heuet geseit ieronimus
 38385 men geloeft dat iacob in die selue stede
 38386 sliepe ende sach in sinen visioen hoe dat
 38387 die enghelen die lederen neder clommen:
 38388 alst openbaert genisi xxvij. dair die glo-
 38389 se seit ouer dat dit en is anders niet dan
 38390 thuus gods etcetera Hier wort geseit dat
 38391 hi den tempel voirsach ende die oefeninge
 38392 gods aldaer toecomende was | dese ste-
 38393 de was een berchsken ter siden af vanden
 38394 berch van syon daer dauids toern nae
 38395 getymmert | was wair af dat vten voirscreuen
 38396 openbaert dat die berch moria was een
 38397 berch des visioens ende der vertellinge ende
 38398 was een berch des offers ende der be-
 38399 dinge ende was een berch der prophecien
 38400 ende der leringe ende een berch der verlich-
 38401 tinge | ende een berch dair die enghelen
 38402 wanderden | ende een berch der godliker
 38403 openbaringe ende was oec een berch der
 38404 ontfermherticheit ende der sueringe
 38405 Dat xxvi. capitel vanden berch mebo
 38406 ⁵²MEBo is een berch int lant van mo-
 38407 ab int vorste van phasga tegen ie-
 38408 richo | van desen berch sach moyses dat
 38409 lant van beloften ende daer is hi doot nae
 38410 dien dat hi tlant bescouwet had als ieronimus
 38411 seyt ende het openbaert inder historien
 38412 numeri xxvij. et cetera
 38413 Dat xxvij. capitel vanden berch hermon.
 38414 ⁵³MONs hermon is een berch inden
 38415 vtersten eynden des lands van edom
 38416 in welken berch aaron doot is als die
 38417 here geboet int ttestichste iaer nadien
 38418 dat hi van egipten ghegaen is doe hi
 38419 oudt was c. ende xxxij. iaer en was die
 38420 dertichste woningge daer die kinder
 38421 van ysrahel bleuen na dien dat si van
 38422 egipten ghinghen. als gheseit wort libro
 38423 iij. exodi x. die ⁵⁴si die castelen van cades

38424 ruerden vonden si den berch hermon
 38425 die welc is in die vterste eynden des
 38426 lants In desen berch ontfinc elyazar
 38427 aarons soen | eerst die principaetscap
 38428 vander priesterscap
 38429 Dat xxviiij. capitel vanden berch van oli-
 38430 ueten.
 38431 **55**MONs oliueti is een berch in iu-
 38432 deen bi iherusalem alsoe ge-
 38433 heeten om datter also veel oliuen was-
 38434 sen | die welc in dien berch oueruloeyen
 38435 ende daer om wort hi van sinte augustijn
 38436 ouer iohanne geheeten berch des cris-
 38437 men | ende des olisels | ende berch des
 38438 luchs **56** | ende berch der vetticheit ende der
 38439 vuedinge ende berch der meysterien ende
 38440 der genesinghe Ende dit is daer om
 38441 wanter alsoe veel oliuen wassen wes
 38442 vrucht smerich ende genuechlic is | want
 38443 als ysidorus seit die olye van oliuen staet
 38444 op vter bitterheit der wortelen in voe-
 38445 der des lichts in medicijn der wonden
 38446 ende in zadinghe des gheens die hon-
 38447 gherich is Inden voete van desen ber-
 38448 ghe vloyt een ryuier diemen heet tor-
 38449 res edron tusschen wes ouer ende berch
 38450 was een hof daer die here dicwijl in
 38451 ghinc om sijn ghebet te doen | ende om
 38452 dat hi daer rusten woude want hi dair
 38453 in dien hof eerst gheuangen was welc
 38454 hof gessemani genoemt was | als ge-
 38455 seyt wort iohannis xix. want daer als
 38456 inden voete des berchs bi torrens ce-
 38457 dron was wylneer een dorpken dat ges-
 38458 semani hiet | wes houen in dien tiden
 38459 noch daer waren | als augustinus seyt.
 38460 Ende die stede der houen plach die here
 38461 te oeffenen van ghewoenten Item de-
 38462 se berch stont aen die oest zijde des tem-
 38463 pels Ende daer om wort hi vroech ver-

38464 licht als die son op ghinc | ende des
 38465 auonds | ende des nachts wort hy ver-
 38466 licht vander clairheit die weder blinc-
 38467 kende was vanden lichten des tem-
 38468 pels Ende dair om hiet hi billiken berch
 38469 des lichts want hi wert verlicht van-
 38470 den hemel ende vanden tempel ende oec
 38471 daer om dat hi alsoe veel olien in hem
 38472 had | als augustinus seit In desen berch
 38473 was eenrehande dorpken dat bethfa-
 38474 ge hiet dat der priesteren was | in wes
 38475 side des berchs was een stat die be-
 38476 thania hiet | welke stadt marthen toe
 38477 behoerde ende lazarus ende marien als
 38478 die glose seit ouer matheo xxi. capitulo van
 38479 desen berghe clam die here totten he-
 38480 melen | ende opten seluen berch sal hi open-
 38481 baren ten oerdel alst openbaert actuum
 38482 primo also wel inder letteren als inder
 38483 glosen In desen berch tymmerde sa-
 38484 lomom kerken ende bedehusen. alst open-
 38485 baert ij. regum x. Ende dair om hiet hi berch
 38486 der olinen **57** ende berch der sueringe ende
 38487 berch des toerns iiij. regum xxiiij. capitulo want in
 38488 dien afgoden vertoernde salomon si-
 38489 nen god et cetera
 38490 Dat xxix. capitel vanden berch olimpus.
 38491 **58**OLimpus is een berch van ma-
 38492 cedonien ende is alte hoghe al-
 38493 so datmen die wolken daer onder siet
 38494 als virgilius seit Olympus ghinc bo-
 38495 uen den wolken | dese berch sceydt ma-
 38496 cedonien van trachia | want dese berch
 38497 is also hoech dat hi alle onweder der
 38498 luchten bouen gaet Item die phi-
 38499 losophen plaghen daer op te climmen
 38500 om dat si die lopen ende die gheleghent-
 38501 heit der sterren weten souden ende sien
 38502 Ende si en mochten daer niet leuen ten
 38503 waer dat si spongien vol waters mit

38504 hem namen ende also ouermits die aen-
 38505 treckinghe des waters macten sy die
 38506 lucht bequamer ende dicker als die meis-
 38507 ter vander hystorien seyt
 38508 ⁵⁹Dat xxx. capitel vanden berch van oreb
 38509 ⁶⁰OReb is een berch int lant madyan
 38510 als Ieronimus seyt by arabien in-
 38511 der woestinen den welken toe gevoeht ⁶¹
 38512 wordt die woestijn der heyden twelc pha-
 38513 ran hyet. Ende oreb ende sy sijn een dinck.
 38514 als ieronimus seyt In desen berch sach moy-
 38515 ses veel visioenen alst openbaert Exodi
 38516 iij. daer hy sach den haghe doeren bar-
 38517 nen ende niet verbernen ende daer hoerde hi
 38518 god tegen hem sprekende ende veel ghebie-
 38519 dende als men na segghen sal vanden berch
 38520 van synay
 38521 Dat xxxi. capitel vanden berch paruasus ⁶².
 38522 MOns paruasus ⁶³ is in thessalien als
 38523 ysydorus seyt by boecia welcke
 38524 berch twe sceydelen heeft of sy inden
 38525 hemel gheheuen waren inden welken
 38526 wijlneer appollo ende liber bacus gheoe-
 38527 fent worden Ende dat was by auentueren
 38528 om die lusticheit wil vander stat ende om
 38529 der winen wil ende om datter also sonderlin-
 38530 ghe veel wijns wiesse
 38531 Dat xxxij. capitel vanden berghe van rijpen
 38532 ⁶⁴RIphei montes dat sijn hoghe clip-
 38533 pen int hoeft van germanien als
 38534 ysidorus seit die welc daer om also hye-
 38535 ten om dattet daer altoes also seer stormt
 38536 ende wayt | in desen clippen is veel snees
 38537 ende grote wolken ende beginselen van fon-
 38538 teynen ende van grote ryuieren. Ende daer
 38539 sijn veel wilder beesten ende menigherhan-
 38540 de voghelen want daer is eenrehande ghe-
 38541 slacht van voghelen der welker vluege-
 38542 len des nachs schoen lichten als ysidorus seit
 38543 Dat xxxij. capitel van hoghe steenroetsen

38544 ⁶⁵RVpes dat sijn hoghe steenroetsen
 38545 dicht ende starck van ghebercht die
 38546 bouen die hoecheit der ander berghen
 38547 ghaen die altoes ontfaen die hortinghe
 38548 der tempeesten ende des onweders van reghen
 38549 ende van snee waer af dat die steenroetsen van
 38550 node dicht ende starc wesen moeten ende hart
 38551 werden Ende al is dat sake dat die steen-
 38552 roetsen seer starcke ende vast van buten sijn
 38553 nochtans hebben si van binnen wat opens ende
 38554 morwes waer af dat die humoren ende
 38555 die natticheiden die daer vergadert sijn
 38556 breken onderwilen wt totten hoefden
 38557 der fonteynen. Item die winden gaen dic-
 38558 wijl totten hollen van dien berghen in ende
 38559 maken eertbeuinge waer af dat die steen-
 38560 roetsen somwilen scoeren ende vallen In de-
 38561 sen steenroetsen pleghen die aernen ende
 38562 ghieren te wonen Ende sy wederstaen oec die
 38563 classinghe vander zee Ende men maecter
 38564 vaste sloten ende borghen op | ende ander hollen
 38565 daermen die enghe repassen of verwaert
 38566 die neuelen ende die wolken lopen om dese
 38567 roetsen ende des morgkens als die sonne
 38568 op trect so gaen die radien der sonnen eerst
 38569 in hem. Ende menigherhande wilde beesten
 38570 wanderen in desen roetsen ende men trecter
 38571 dicwijl gout ende ziluer wt ende ander me-
 38572 talen Ende oec menigherley duerbar
 38573 ghesteenten
 38574 Dat xxxiiij. capitel vanden berch sephora
 38575 ⁶⁶Sephora is een berch van orienten
 38576 in iudeen als ieronimus seit biden
 38577 welken woenden lethans sonen ende hembres ⁶⁷
 38578 kinder of sonen die welke iosephus cof-
 38579 te daer na binnen drie iaren quam hyer-
 38580 cora tot een stede die classes salomonis
 38581 hiet mit veel maersserien van desen lande
 38582 bider zee daer plaghen si gout ende siluer
 38583 gulden laken ende andre laken ende tanden van-

38584 den olifant te brengen alst openbaert iij.
 38585 regum x. capitulo
 38586 Dat xxxv. capitel vanden berch segor
 38587 ⁶⁸Segor is een cleyn berch die welck
 38588 bala heet als ieronimus seyt Inden welc-
 38589 ken een stat getimmert was die verlost
 38590 was om loths bede daer wijn van balsem
 38591 wast in een teyken der eerster drachtelic-
 38592 heyt ende daer wassen appelen van pal-
 38593 men ende cleeft an die dode zee Ende daer
 38594 na was daer ingeset die hulpe der rome-
 38595 nen daer of seyt ysidorus xv. capitulo als die
 38596 glose seyt Ende wardt vitula genoemt
 38597 die dwingende is of bijdende om die
 38598 lustelicheyt want vitula wart tweewarf
 38599 gheslagen van wes aerdbeuinge si viel
 38600 die starc gebleuen soude hebben hadt sa-
 38601 ke geweest dat si nader verlossinge niet ge-
 38602 sondicht en had
 38603 Dat xxxvi. capitel vanden berch synay.
 38604 ⁶⁹SYnay is een berch wes deel is o-
 38605 reb ende is in arabyen in die prouin-
 38606 cie van madiam van desen berch seyt io-
 38607 sephus iij. libro ij. der outheyden Syna
 38608 is hoge ende totter voedinge edel ende
 38609 draecht alte veel goeder cruyden want
 38610 het was een meyninge vanden luyden
 38611 dat god daer woende ende daer om en
 38612 placher int eerst niemant scapen te hoe-
 38613 den want die harderen en dochten niet
 38614 ⁷⁰eens daerwaerts te wanderen mit hoer
 38615 scapen Ende doe moyses desen berch maec-
 38616 te doe sach hij den hagedoern barnen ende
 38617 dat hij alle sijn groenicheyt ende sijn bloe-
 38618 men noch hadde ende dat sijn telgen die
 38619 noch vruchtbaer waren al wast dattet
 38620 die vlamme also starck ouerliep waer om
 38621 dat die here van dien viere tot moyses
 38622 sprack Item aldaer libro iij. | Moyses clam
 38623 op in sina twelc een seer hoge berch is

38624 die hoechste in die lande ende om die
 38625 hoechte sijnre groetheit ende om de lanc-
 38626 heyt der hueuelen ende der roetzen so en
 38627 mochten die lviden daer niet op comen
 38628 ende daer om meynden si datter god op
 38629 woende Item die hebreuschee ⁷¹setten
 38630 hoer tabernaculen biden wortelen van
 38631 desen berch Ende daer verdienden sij god
 38632 int viere te sien ende inder wolcken ende
 38633 hoerden hem selue spreken Item hy wort
 38634 geheyten berch van syna berch der god-
 38635 licker woninghe berch der engelicker oe-
 38636 feninge berch des lichts ende dar ⁷²onste-
 38637 kinge berch der wolcken ende der duyster-
 38638 heit berch des regens ende des douwes
 38639 berch der weyden ende der zadingen berch
 38640 der wijsheyt ende der leringe | want die
 38641 heer leerde moyses den propheet in dien
 38642 berch ende gaf hem de wet ende ewe Ende
 38643 hy is een berch der rechtuaerdicheit ende
 38644 der dreyghinge want hij brenct den ge-
 38645 nen vrese ende anxt in dien aensien Ende
 38646 hy is een berch des blixems ende des we-
 38647 derlichtens ende is een berch der bazuy-
 38648 nen ende des tuytens ende is een berch
 38649 der vrienscappen ende der sekerheyt want
 38650 ouermits der ewen so bracht hy tuolck
 38651 aldaer te samen mit eenre ewyger seke-
 38652 ⁷³ringe ende is een berch der zuyuerheyt
 38653 ende der puerheit ende hy is een berch der
 38654 blijscap ende der vrolicheyt want daer en
 38655 mocht nyemant totten berghe comen
 38656 of gaen dan die gene die zuyuer ende
 38657 reyn waren van lichaem ende van gedach-
 38658 ten Ende die gene die oec zuyuer waren
 38659 die aten ende droncken mit blijsappen ⁷⁴voer den
 38660 heer ende het is een berch der ontfarmhar-
 38661 ticheyt ende der goedertierenheit Ende
 38662 hy is een berch der offerhande ende der
 38663 bedinge want daer offerden si den heer

38664 ende ouermits bedinghe | ende biddinge van
 38665 moyses so hoerden die lude dat hem god
 38666 ghenadich was ende dede horen wil
 38667 Dat xxxvij. capitel vanden berch van syon
 38668 **75** Sion is een berch in iherusalem op
 38669 wes scheydel of ouerste was da-
 38670 uids toern geset om die versieringhe
 38671 ende beschermenis vander stadt Ende
 38672 in die een zijde des berchs van syon was
 38673 die tempel also maer als midden tuss-
 38674 chen den toern ende de nederste stadt
 38675 om dat hij den tempel mitten toern sou-
 38676 de die stadt bescudden Ende daer om
 38677 heyt die scrift ierusalem dicwijle doch-
 38678 ter van syon want ghelijckerwijs dat
 38679 die dochter bescudt wordt van der moe-
 38680 der ende wordt der moeder onderge-
 38681 daen also was die nederste stat den tem-
 38682 pel ende den toern onder ghedaen Item
 38683 die berch syon was so edel ende alsoe
 38684 groet van naem onder die ander bergen
 38685 dat niet alleen de stadt van ierusalem
 38686 noch oec die stadt van iudeen maer oec
 38687 alle die ghemene kerck also wel van-
 38688 den ioden als vanden heyden ende van
 38689 anderen volck datter vergadert was
 38690 inden propheten dicwijl van den berch
 38691 syon ghenoeemt was Item die berch
 38692 van syon was een berch van groter hoech-
 38693 ten ende van groter starcten ende vas-
 38694 ticheden Ende was een berch van vol-
 38695 heyden ende der drachtelicheyt van gro-
 38696 ter schoenheyte ende van ghenoechlic-
 38697 **76** heyt ende van groter betrouwinghe
 38698 ende sekerheyte ende van goter **77** rijcheyte
 38699 ende was een berch der blijschappen
 38700 ende der rechtuaerdicheyte ende was
 38701 een berch der leringhe ende der wijsinghe
 38702 als gescreuen is van syon die ewe sal wt
 38703 gaen die berch der prophecien ende der vertellinge

38704 Dat xxxvij. capitel vanden berch selmon
 38705 **78** Selmon is een berch inden geslacht
 38706 van effraym bider buerten des ghe-
 38707 slachts van manasses inden welken abime-
 38708 lach clam doe hi scermde tegen die sicutu-
 38709 miten als ieronimus seit. Et is een bereh **79** die
 38710 dicht van bomen staet ende zeer vol dat hi al
 38711 doncker is waer om dat selmon schim of
 38712 donckerheit genoemt wordt Ende is oec een
 38713 berch die nat is van wateren ende vet | ende
 38714 goet van weyden als gheseyt wordt inden
 38715 souter Et nix de albata in selmon.
 38716 Dat xxxix. capitel vanden berch van sophin
 38717 **80** Sophin is een berch int gheslacht van
 38718 effrajm in een stede van annathen daer
 38719 samuel af geboren was als ieronimus seit Et
 38720 was een stede int hoge ghelegen drach-
 38721 tich ende grasich mit wateren genet ende
 38722 scoen ende ghenochelic van bomen Item saron
 38723 vanden welken gheseyt wort ysaia xxxvi. is
 38724 een berch tuschen den berch thabor ende
 38725 twater van tiberiadis waer om dat noch
 38726 huden des daechs alle dat lant sarona
 38727 hiet als yeronimus seit | ende alle dat lant
 38728 van cesaria palestina. totten poortken van
 38729 ioppa hiet sarona bi desen berch sijn die
 38730 campen int velt alte sonderlinghe vast als
 38731 die glose seyt ouer ysaia xxxiiij. ende si sijn
 38732 zeer hequaem **81** ende genoechelic van coren
 38733 ende van bomen
 38734 Dat xl. capitel van den berch seron
 38735 **82** MOns seron vanden welcken geseit
 38736 wort deutronomij iiij. capitulo ende is
 38737 een deel des berchs galaad. die wt ghe-
 38738 strict wort byder wildernissen al tot o-
 38739 uer de iordaan daer seon de coninc van
 38740 amorrren woende ende viel int lot van ru-
 38741 ben ende van gad ende van half den geslacht van
 38742 manasses als ieronimus seyt ouer ieremias
 38743 xlv. aldaer ende galaad op climmen etcetera soe-

38744 ke bouen vanden berch van galaad
 38745 Dat xli. capitel vanden berch semoron.
 38746 **83**SEmoron is een berch vanden wel-
 38747 ken gheseit wordt ij. paralis **84** xliij.
 38748 ende is een berch inden welken nv sebaste is
 38749 daer die reliquien dat sijn die heylichdom-
 38750 men van sinte iohan baptist rusten als ieronimus
 38751 seyt inden welken berge eerst samaria ge-
 38752 tymmert is ende alle tlant is na samaria
 38753 ghehieten Item dese stat was alte sonder-
 38754 linghe starck om des berchs wil ende die
 38755 quaet te winnen was want die coninghen
 38756 van assirien haddense drie iaer lanc belegen
 38757 ende deden daer grote cost ende menich
 38758 vechten ende si waren doe na van hongher ge-
 38759 storuen die daer buten waren als ieronimus seit
 38760 ende iosue en hadder oec niet gewonnen ghe-
 38761 hadt hadden die ghene die daer in woen-
 38762 den god van ysrahel niet toernich gemaect
 38763 ende dat si vast betrouwen in hem gehad had-
 38764 den ende en hadden sijn ewe in geenre wijs
 38765 achter gelaten Item die proprieteten van
 38766 desen berge soecke bouen vanden bergen van
 38767 ysrahel
 38768 **85**Dat xliij. capitel vanden berch seir
 38769 **86**MONs seir is een berch vanden welc-
 38770 ken dicwijn inder scrifturen mency
 38771 **87**ghemaect werdt ende is dat selfde dat
 38772 die berch edom is daer bouen ghenoech
 38773 af gheseit is soect vanden berch edom of
 38774 esau ende was een derdendeel mynre dan esau
 38775 Dat xliij. capitel vanden berch van thabor
 38776 **88**THabor is een berch midzen inden
 38777 camp als ieronimus seyt ouer ieremie capitulo xxvi.
 38778 Ende is een berch van wonderliker rontheit
 38779 ende hoecht ende is x. milen verre van dyoce-
 38780 sarea ten oesten waert Ende was in die ghebu-
 38781 erte van sabulon ysacar ende van neptulim Item
 38782 dit is den ghemeensten berch van allen ber-
 38783 ghen int lant van beloften ouermits sijnre
 38784 zueticheit ende der drachticheit ende om sijn-

38785 re starcheit ende vasticheit Item tcleye van
 38786 dien berge is seer drachtich van wyngaer-
 38787 den | ende daer wassen veel oliuen ende ander
 38788 goede bomen Ende die lucht is daer goet
 38789 ende ghesont ende het douwet daer altoes
 38790 ende daer valt soete reghen ende ghetempert
 38791 ende die bomen bliuen daer winters ende des
 38792 zomers groen ende vruchtbaer ende daer
 38793 is alte soeten gheluuut van voghelen ende
 38794 van menigherhande stemmen Ende daer
 38795 sijn veel vogelaers die haer netten daer
 38796 sprepen om die voghelen te vanghen als
 38797 ieronimus seyt op die stede Osee iijij. Item
 38798 die teghenwoerdicheit des ghesontma-
 38799 kers. die desen berch dicwijn plach te
 38800 eren maect desen berch bouen alle dinghen
 38801 priselic want in desen berch plach hi te
 38802 leren | ende in desen berch vernachtete hi
 38803 om sijn ghebet te doen in desen berch spijs-
 38804 de hy twolc **89** | also wel mit gheesteliken
 38805 voeder als mit lichameliken voeder of
 38806 spisen Item int ouerste van desen berghe
 38807 transfigureerde hy hem seluen voer si-
 38808 nen iongheren dat is dat hy een ander
 38809 vorm an nam Ende hi vertelde sinen ionge-
 38810 ren in sinen lichaem die gracie der toeco-
 38811 mender claarheyt
 38812 Dar **90** xliij. capitel vanden berch zyph of donc-
 38813 kere berch
 38814 **91**Zyph is een berch ongedaen ende een
 38815 doncker berch inden welken dauid
 38816 scoel doe hij vloe van sauls aensicht Ende
 38817 is by carmela inden berch carmely inden
 38818 welcken nabal de carmelie wilneer woen-
 38819 de de welcke was van calefs geslacht
 38820 **92**als ieronimus seit die berch is zeer boscach-
 38821 tih mit veel onuruchtbaer bomen ende stre-
 38822 uelen beset ende vol van wilde dieren ende ser-
 38823 penten die daer inden holen legghen ende daer
 38824 om is hi goet in te sculen ende is sorgelic ver-

38825 bi te lijden om der moerdenaers wille
 38826 Dat xlv. capitel van de heffinge der aerden
 38827 ⁹³Collis is een heffinge der aerden
 38828 ouergaende de slechticheyt eenre corter
 38829 aerden ende en is niet reykende totter ho-
 38830 echeyt enichs berchs ende is langer dan
 38831 een berch ende hoger dan die pleyn aerde
 38832 ende men macht hieten een hueuel of een
 38833 berchskijn als duynen sijn ende men heet
 38834 collis oec tumultus dat is aerde die ge-
 38835 heuen is of gedronten als ysidorus seyt want
 38836 colles dat plaghen voeten vanden ber-
 38837 ghen te hyeten | want als men opten berghen
 38838 ghaen wil so moet men eerst op die colles
 38839 dat is op die hoeuelen te gaen eer dat-
 38840 men op die berghen comen can Ende sy wer-
 38841 den colles gheheten van collendo dat is
 38842 van oeffenen want sy mit minre arbeit ge-
 38843 oeffent werden dan die berghen Ende sy sijn
 38844 bat ter luchten gheset ende ter sonnen dan
 38845 die slechte aerde | ende daer om werden die
 38846 vruchten eer rijp in dien hueuelen | dan int
 38847 pleyn ende sy werden oec bat bedouwet ende
 38848 mit nat vanden hemel ouergoten dan dat
 38849 ⁹⁴pleyn lant Ende daer om sijn die vruchten
 38850 die daer in wassen sijn soeter ende smake-
 38851 liker dan die inden slechten lande wassen Item
 38852 colles houdent middel tusschen tpleyn
 38853 lant ende den ghebercht. Ende daer om is
 38854 die lucht daer dicker ende vetter dan inden
 38855 berghen | ende ysser puerre ende subtijlre
 38856 dan sy is inden valleyen Ende sy ontfanghen
 38857 puerre ende edelre influencien | ende inpre-
 38858 tinghe vanden ouersten planeten dan
 38859 die valleyen doen Ende daer om so sijn
 38860 also wel die vruchten als die ander cru-
 38861 den inden berchskijns ghesonder dan in-
 38862 den valleyen Ende inden anderen de-
 38863 len des lands | als Constantinus seyt Item
 38864 die hueuelen ende die cleyne berchskijns

38865 ontfangen eer die verlichtinhe⁹⁵ der radi-
 38866 en vander sonnen dan die valleyen doen ende
 38867 warden snelre genet ende vucht van den wol-
 38868 ken dan die valleyen ende vanden berghen
 38869 vallen oec die fonteynen⁹⁶ ende beken op dese
 38870 hueuelen ende vanden hueuelen voert tot den
 38871 pleynen landen
 38872 Dat xlvi. capitel van daelen
 38873 ⁹⁷Vallis is een dalle ende is ofsighende
 38874 aerde neder ghedruct ende ghe-
 38875 legghen midden tusschen den bergen als
 38876 ysydorus seyt Item een valleye is een ont-
 38877 fanc der wateren ende der fonteynen
 38878 die neder comen vanden ryuierkijns waer
 38879 ⁹⁸of dat openbaert dat die valleyen nat
 38880 ghemaect werden vanden beeckskijns
 38881 die vten berghen lopen ende werden daer
 38882 af drachtich ende dragghen menigherhan-
 38883 de cruden graze ende boemkijns | ende
 38884 werden daer groen ende scoen af Ende de-
 38885 se valeyen worden verdonkert vander
 38886 op heffinghe der hogher berghen die
 38887 daer om staen Item inden valeyen wordt
 38888 meerre brekinghe ende toe lopinghe der
 38889 radien vander sonnen dan inden berghen
 38890 ende daer is meerre hetten. Ende daer
 38891 om smelt dat snee eer inden valeyen dan
 38892 inden berghen want daer en mach die
 38893 wint niet vorderen als hi bouen doet van
 38894 welker wtstortinghe die steden omtrent
 38895 nat ghemaect werden | als macrobius
 38896 seyt waer af dat die valeyen warm donc-
 38897 ker grof ende wazemich gheoerdelt wer-
 38898 den ouermits experiencien dats bi prouin-
 38899 ghen want die luden die inden valeyen wonen
 38900 hebben dicwijl zuucten die heet ende vucht
 38901 sijn als constantinus seyt. Item die husen ende die
 38902 tymmeringhe die inden valeyen staen
 38903 werden min ghequetst | dan die hoech int
 38904 ghebercht staen | vanden winden ende

38905 van anderen tempeesten want die valleyen
 38906 werden vanden berghen bescermt Item
 38907 aristotiles seit dat totten valleyen oec
 38908 vele vulnissen loept ende werden dar lan-
 38909 gher ghehouden om die grofheit der
 38910 luchten. Item die valleyen werden eer
 38911 doncker van grouen ende rokighen wazemen
 38912 dan die berghen want die valleyen gaen
 38913 dieper totten center der aerden ende sy sijn
 38914 veel verder vanden hemel ende vander
 38915 luchten dan die berghen Item inden val-
 38916 leyen van menigherhande toe loep der
 38917 **99**wateren ende sliken ende oec vuilnissen wer-
 38918 den die vule broken die men niet gaen
 38919 en mach dicwyl vergadert ende men mach
 38920 het qualiken over comen Item van overuloedic-
 38921 heit der humoren ende der vuchticheit
 38922 wassen daer dicwyl grasen liesen ende me-
 38923 nigherhande onvruchtbaer bomen als
 38924 wylghen ende deser ghelijc inden valleyen
 38925 twelc inden gheberchten niet en ghesiet
 38926 Dat xlvij. capitel van een pleyn
 38927 **100**Campus dat is een camp of een
 38928 pleyn slecht velt dat hoghe noch lage
 38929 en is Ende want onder den voeten ghe-
 38930 lijc is ende effen so hytet campus want
 38931 canos in griex is gelijc of effen in duit-
 38932 sche Ende campus is een slecht pleyn stede
 38933 die onghebouwet is ende ongheert mit-
 38934 ter ploech ende dat niet vet ghemaect en
 38935 is mit stront of mit messe mar twelc een
 38936 slechte wandringhe is van volc te peer-
 38937 de of te voete by enigher stat geleghen
 38938 ende ghepast. Ende is een ghemeen stede
 38939 ende openbaer daer alle man gaen mach die
 38940 der ghemeenten toe gewijst is ende die nie-
 38941 mans eyghen en is mer der oirbaerlic-
 38942 heyt alle menschen toe gheordineert
 38943 Dat xlvijij. capitel van den acker
 38944 **101**AGer dat is een acker ende hyet

38945 daer om ager van agendo dat is van doen
 38946 of van arbeyden want inden acker wordt
 38947 ghearbeydt ende wat ghedaen als ysy-
 38948 dorus seyt libro xv. Item alle acker als
 38949 varro seyt anter het is een zaetlant of
 38950 mit bomen gheplant of het is een wey-
 38951 de daer beesten in gaen of een hof daer
 38952 warmoes ende ander cruden in staen want
 38953 die oude meysters plaghen te segghen
 38954 dat ager een ghebouwet aerde was | ende
 38955 rus was een onghebouwede aerde als
 38956 bosch ende weyden daer beesten gaen die
 38957 melc gheuen van welken woerde rusticus
 38958 coemt want twelc hoert den volc toe dat
 38959 inden velde woent Item ysydorus seyt dat
 38960 ager is een stede daer men arbeit ende swe-
 38961 tet want die acker sal hy ghebouwet sijn
 38962 daer moet groten arbeyt toe | hy wort
 38963 eerst gheert na ghesayt na gheegt ende
 38964 na gemayt ende veel ander dinghen die men
 38965 hem doet hy wordt mit douwe ende mit re-
 38966 ghen ouergoten ende hy wordt om tvijnt
 38967 mit risen ende mit doernen des winters
 38968 wordt hi beuroren des leintes wordt hi
 38969 mitten couter te broken | ende des somers
 38970 alst coren af is so wert hy gebernt ende in-
 38971 den herfst wordt hi anderweruen ghesneden
 38972 ende ghebroken mitter ploech waer af dat-
 38973 men in hem altoes arbeyden moet sal daer
 38974 wat ghewins of ghelucs of comen
 38975 Dat xlix. capitel van een hofstede
 38976 **102**PRedium dat is een gehuft ende
 38977 is properlic een stede daer een vader van-
 38978 den ghesin woent ende alle dinc besorcht
 38979 van datten acker nut ende oirberlic is
 38980 of wesen mach.
 38981 Dat l. capitel van woeste steden.
 38982 **103**PRatum dat is een beeminghe daer
 38983 veel hoys ende grass wast ende daer-
 38984 men niet veel arbeys doen en darf dit

38985 seyt ysidorus dese beemden hebben beken
 38986 ende ander watganghen by hem die-
 38987 se altoes vucht ende groen houden ende
 38988 is verchiert mit veel blomen ende mit me-
 38989 nigher ley cruden ende daer om plecht-
 38990 men te segghen prata rident dat is die
 38991 beemden of die weyden lachen want
 38992 die bloemkens staen alte ghenoechli-
 38993 ken int aensien sy gheuen goeden roke
 38994 si hebben enen goeden smake want die
 38995 bykens zukender die zueticheit wt ende
 38996 sy doen den beesten wel melc gheuen
 38997 sy ghenesen wonden. Ende sy gheuen
 38998 baet teghen menigherhande zyecten.
 38999 Dat li. capitel van woeste steden
 39000 **104**DEsertum dat is een stede die ver-
 39001 woest is ende daer nyemant en woent
 39002 noch en wandert als ysidorus seyt Ende
 39003 dat gheualt onderwilen om dattet lant
 39004 daer omtrent onvruchtbaer is of datter die
 39005 lucht al te onghetempert is of datter ge-
 39006 breck is van water ende van fonteynen of om
 39007 datter die vianden al verderuen waer of dat
 39008 desertum is een stede die men niet bouwen
 39009 en mach ende die vol distels ende vol do-
 39010 rens is ende vol serpenten ende ander venijns
 39011 is ende is een woninghe van wilden dieren
 39012 ende van quaden beesten | ende der moerdenaers
 39013 Ende is mit allen woest want die weggen
 39014 en sijn daer niet betreden.
 39015 Dat lij. capitel van een eenlicke plaetse der
 39016 heremyten
 39017 **105**HEremus is een eenlike stede daer
 39018 die heremiten pleghen te sitten daer gheen
 39019 lude en wanderen dan wilde dieren als le-
 39020 wen ende ander dieren want daer wonen sy
 39021 sekerste vanden iaghers ende van anderen
 39022 stricken Ende die wilde voghelkijns ma-
 39023 ken daer zueten sanck om dattet daer ge-
 39024 nuechlic ende dicht van bomen is. Ende noch-

39025 tans wonen daer sommels lude als van
 39026 enen huse of van twee nv hier nv daer
 39027 die groten arbeyt doen inden boschen mit
 39028 houwen mit keruen mit menigherhande
 39029 dinghen als mit netten die voghelen te
 39030 vanghen ende mit stricken die wilde dieren
 39031 te gripen ende mit deser ghelijc ende si liden
 39032 daer oec dicwijl grote coude van haghel
 39033 ende van snee ende van vorst Ende die daer wo-
 39034 nen werden selden ghemoyet ten waer
 39035 vanden moerdenaers of vanden iaghers
 39036 ende daer om al ist verdrietelic alleen te
 39037 wesen het en is nochtans een stede des
 39038 ghemacs ende der rusten
 39039 Dat liij. capitel van een hol
 39040 **106**ANtrum is gheseyt van atro dat is
 39041 donker | ende is properlic een hol
 39042 daer wilde dieren in crupen als si enich
 39043 ander dinc vanghen of gripen willen dese ho-
 39044 len sijn des winters warm ende des somers
 39045 coudt ende sijn bequaem hoer ionghen in te
 39046 vueden ende in te huden ende si stinken ende ru-
 39047 ken qualiken vanden zweten ende vanden
 39048 pissen der dieren die daer in sijn
 39049 Dat liiij. capitel van een cuyl
 39050 **107**FOssa is een cuyl ende is gheseyt van
 39051 fodiendo dat is van grauen daer
 39052 om dattet eerde is die mit arbeyden ge-
 39053 grauen is ende diep ghemaect ende hoe
 39054 dat die aerde aen den canten hogher buten
 39055 wt gheworpen wordt hoe dat die cuyl
 39056 midzen dieper werdt Ende hoe dat hi
 39057 dieper is hoe dat hi sorcheliker is daer
 39058 een yeghelic lichtelijc al vallende ingaen
 39059 mocht ende naden val en soude hy niet
 39060 lichtelijc daer weder wt comen als gre-
 39061 gorius seyt ende daer om seyt oec iero-
 39062 nimus ouer ezechiel xix. die lewe wordt
 39063 inden cuylen ghegrepen want als een cuyl
 39064 ghemaect is so setmen daer een scaep in

39065 of een gheyte beneden inden bodem ende
 39066 als die lewe of die wolf dat ruyct so coemt
 39067 hy daer toe ende springt ghinder in naden
 39068 sape¹⁰⁸ so is daer besiden een val ghemaect
 39069 mit aerden bedect die men daer lichteliken
 39070 ouerwerpt mar si isser quaet weder of te
 39071 doen ende beziden dien cuyl is noch een hol
 39072 ghemaect dat een keuye is also datmen
 39073 vanden enen cuyl inden anderen comen mach
 39074 Ende als die lewe dan siet dat hi ten eersten
 39075 niet veder¹⁰⁹ wt en mach want die kuyl vluchs
 39076 bouen ouerdeckt werdt so sorcht hy voer
 39077 den iagher ende cruupt dan in dat ander hol
 39078 ende daer coemt hi in die knip daer hi niet
 39079 wt en mach ende so brenctmen minen lieuen
 39080 heer ghinder voert getrost als ieronimus
 39081 seit | Item die culen ende die grauen sijn
 39082 oec nut want men bescermter die steden ende
 39083 die castelen mede datter die viande niet in
 39084 en moegen comen Ende die landen werden
 39085 daer mede gescheiden ende ghedeylt dat
 39086 elc mensch weet wat hem toe hoert Ende
 39087 men maect oec culen ende sloten daermen
 39088 menigherhande visschen in vuedt in wel-
 39089 ken culen men onderwilen versch water
 39090 laet lopen op dat die visschen niet steruen
 39091 en sullen Item die alre beste vestinge is
 39092 een graue die lanc ende wyt is ende diep mit
 39093 hogen canten daermen mit ghenen scepen in
 39094 en mach ende daer maer een brugge ouer
 39095 en gaet als iheronimus seit
 39096 Dat lv. capitel van een spelnnck¹¹⁰
 39097 ¹¹¹SPelunca dat is een diep gat onder die
 39098 eerde als die coelhouters heb-
 39099 ben ende maecken ende die de metallē win-
 39100 nen ende dese sarcken als men daer eerst in
 39101 coemt soe ist daer licht daer nae als men
 39102 vorder coemt soe ist daer doncker te les-
 39103 ten ist daer hardt ende enge ende rume
 39104 Ende onderwilen isser een ander wtganc

39105 als damascenus seit. Item inden bergen daer-
 39106 men metalle graeft ende ghesteynten.
 39107 daer sijn veel speluncken Ende dese bliuen
 39108 altoes ydel anders dan datmese¹¹² mit pi-
 39109 leernen ende mit stipelen onderset dat hem
 39110 die berch op thoeft niet vallen en sal Ende
 39111 onderwylen geuallet wael dat die stipe-
 39112 len den last niet draghen en moeghen
 39113 om dat si veruaren van outheden of van
 39114 anderen saeken dat sy al verloren bliuen
 39115 die daer in sijn ende dat die speluncken be-
 39116 uallen werden waer af datter grote vre-
 39117 se is in dien gaten te wesen want sy syn
 39118 cout ende vucht sy syn onstedich ende onse-
 39119 ker Item sy syn oeck bequaem draken ende
 39120 anderen venijnden dieren in te woenen
 39121 Dat lvi. capitel van een cauerne of holige
 39122 aerde
 39123 ¹¹³CAuerna is een ghehuelde eerde
 39124 ende is geseit van cauando dat is
 39125 van huelen daer om dat die aerde wech
 39126 ende weder doerboert ende ghehueld
 39127 werdt als die conijn bergen Item in de-
 39128 sen gaten maken die crupende wormen
 39129 ende ander beestkens haer woninghe
 39130 end vueden haer iongen daer in Ende
 39131 dat sy daer in sculen moghen voer die
 39132 gheen die hem misdoen willen Item in-
 39133 den boemen syn oec wael gate daer die
 39134 voegelkuis¹¹⁴ sculen voer die grote voge-
 39135 len als voer die valcken ende voer die
 39136 aernen Ende inden steenroetzen syn ga-
 39137 teren¹¹⁵ daer die cleine wilde dieren n scu-
 39138 len voer die grote dieren ende alsoe van
 39139 elcken anderen waer by dat elck syn hol
 39140 weet waer dattet sculen sal alst noet heeft
 39141 Item dicwijl coemter eerdbeuinge daer
 39142 der hollen alsoe veel sijn om den wijnt
 39143 die daer in cruupt als aristotiles seyt

Glosses

- 1 N Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (06-11), zonder representant, met penwerk.
- 2 T Lombarde, 2 regels hoog (04-05), zonder representant.
- 3 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 4 elimentum Lees: elementum.
- 5 cereres Lees: ceres.
- 6 aristotules Lees: aristotiles.
- 7 verraderinge Lees: vergaderinge.
- 8 wasmen Lees: wasemen.
- 9 voer Lees: voert.
- 10 maec Lees: maect.
- 11 M Lombarde, 2 regels hoog (16-17), zonder representant.
- 12 libero metherrororum Lees: libro metherrorum.
- 13 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 14 berhen Lees: berghen.
- 15 A Lombarde, 2 regels hoog (02-03), met representant.
- 16 ieronimus Lees: ieronimus.
- 17 M Lombarde, 2 regels hoog (35-36), zonder representant.
- 18 M Lombarde, 2 regels hoog (14-15), zonder representant.
- 19 onedestle Lees: onedelste.
- 20 H Lombarde, 2 regels hoog (30-31), zonder representant.
- 21 M Lombarde, 2 regels hoog (11-12), zonder representant.
- 22 M Lombarde, 2 regels hoog (01-02), zonder representant.
- 23 siju Lees: sijn.
- 24 E Lombarde, 2 regels hoog (30-31), met representant.
- 25 M Lombarde, 2 regels hoog (13-14), zonder representant.
- 26 berch In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 27 alsme Lees: alsmen.
- 28 M Lombarde, 2 regels hoog (39-40), zonder representant.
- 29 berchatich Lees: berchachtich.
- 30 regum xxv. regum Lees: regum xxv.
- 31 P Lombarde, 2 regels hoog (03-04), zonder representant.
- 32 ieronius Lees: ieronimus.
- 33 S Lombarde, 2 regels hoog (15-16), zonder representant.
- 34 G Lombarde, 2 regels hoog (21-22), zonder representant.
- 35 G Lombarde, 2 regels hoog (13-14), zonder representant.
- 36 benedixen Lees: benedixien.
- 37 ieroni- mus In druk een punt in plaats van het afbrekingsteken.
- 38 malediccie Lees: maledictie.
- 39 G Lombarde, 2 regels hoog (15-16), zonder representant.
- 40 G Lombarde, 2 regels hoog (25-26), zonder representant.
- 41 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 42 M Lombarde, 2 regels hoog (35-36), zonder representant.
- 43 ieronimns Lees: ieronimus.
- 44 M Lombarde, 2 regels hoog (01-02), zonder representant.
- 45 deutromij Lees: deutronomij.
- 46 Y Lombarde, 2 regels hoog (07-08), zonder representant.
- 47 C Lombarde, 2 regels hoog (29-30), zonder representant.
- 48 M Lombarde, 1 regel hoog (40), zonder representant.
- 49 M Lombarde, 2 regels hoog (18-19), zonder representant.
- 50 n. paralipomenon m. Lees: ij. paralipomenon iij.

- 51 verlichten die Lees: verlichtende?
- 52 M Lombarde, 2 regels hoog (23-24), zonder representant.
- 53 M Lombarde, 2 regels hoog (31-32), zonder representant.
- 54 die Lees: doe?
- 55 M Lombarde, 2 regels hoog (08-09), zonder representant.
- 56 luchs Lees: luchts.
- 57 olinen Lees: oliuen.
- 58 O Lombarde, 2 regels hoog (28-29), zonder representant.
- 59 xxx. De punt staat superscript.
- 60 O Lombarde, 2 regels hoog (06-07), met representant.
- 61 gevoeht Lees: gevoecht.
- 62 paruasus Lees: parnasus. Vergelijk index, 5va14.
- 63 paruasus Lees: parnasus. Vergelijk index, 5va14.
- 64 R Lombarde, 2 regels hoog (29-30), met representant.
- 65 R Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 66 S Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 67 hembres Lees: hebres.
- 68 S Lombarde, 2 regels hoog (04-05), met representant.
- 69 S Lombarde, 2 regels hoog (21-22), met representant.
- 70 hoer In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 71 hebreuschee Lees: hebreuschen.
- 72 dar Lees: der.
- 73 zuyuerheyte In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 74 blijsappen Lees: blijscappen.
- 75 S Lombarde, 2 regels hoog (05-06), met representant.
- 76 betrouwinge In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 77 goter Lees: groter.
- 78 S Lombarde, 2 regels hoog (02-03), met representant.
- 79 bereh Lees: berch.
- 80 S Lombarde, 2 regels hoog (14-15), met representant.
- 81 hequaem Lees: bequaem.
- 82 M Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 83 S Lombarde, 2 regels hoog (03-04), zonder representant.
- 84 paralis Lees: paralipomenon.
- 85 Dat xlij. capitel vanden berch seir In druk staat deze titel op de vorige regel (24), achter 'ysrahel'.
- 86 M Lombarde, 2 regels hoog (25-26), met representant.
- 87 dat In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 88 T Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 89 twolc Lees: tvolc.
- 90 Dar Lees: Dat.
- 91 Z Lombarde, 2 regels hoog (30-31), met representant.
- 92 boscachtih Lees: boscachtich.
- 93 C Lombarde, 1 regel hoog (03), met representant.
- 94 sijn die vruchten die daer in wassen sijn Lees: sijn die vruchten die daer in wassen.
- 95 verlichtinhe Lees: verlichtinghe.
- 96 fonteynen De tweede n staat ondersteboven.
- 97 V Lombarde, 2 regels hoog (09-10), met representant.
- 98 nat In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 99 vuilnissen De tweede n staat ondersteboven.
- 100 C Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 101 A Lombarde, 2 regels hoog (39-40), met representant.
- 102 P Lombarde, 2 regels hoog (31-32), met representant.

- 103 P Lombarde, 2 regels hoog (38-39), met representant.
- 104 D Lombarde, 2 regels hoog (16-17), met representant.
- 105 H Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 106 A Lombarde, 2 regels hoog (16-17), met representant.
- 107 F Lombarde, 2 regels hoog (26-27), met representant.
- 108 sape Lees: scape.
- 109 veder Lees: weder.
- 110 spelnnck Lees: spelunck.
- 111 S Lombarde, 2 regels hoog (33-34), zonder representant.
- 112 datmese Lees: datmense.
- 113 C Lombarde, 2 regels hoog (19-20), zonder representant.
- 114 voegelkius Lees: voegelkins.
- 115 n Lees: in.